

ŞANS OYUNLARI KURUMLARININ SOSYAL SORUMLULUĞU: TÜRKİYE İÇİN GÖZLEMLER

Tanju KILIÇ*
Mahmut ARSLAN**
M. Kemal ÖKTEM***

ÖZET

Dünya genelinde, kamu ya da özel kesimde şans oyunları kurumları, kendi sosyal sorumluluklarının çerçevesini çizerek “sorumlu oyun oynatma” yaklaşımını uygulamaya koymak için çaba göstermektedirler. Bu çalışmada, ülkemizde genel olarak göz ardı edilen bu yaklaşımın benimsenmesi amacıyla sorunlar ve öneriler tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Şans Oyunları, Şans Oyunları Kurumları, Sorumlu Oyun Oynatma, Sosyal Sorumluluk, Sorumlu Oyun Oynama, Gençler Arasında Şans Oyunu.

ABSTRACT

Organizations constituted by the governmental and non-governmental institutions of the games of chance make an effort in order to put the “Responsible Gaming” approach into practice by determining their own social responsibilities which is generally ignored in Turkey. This paper discusses some general issues and problems in implementation from a theory-practice junction perspective. Some research areas and subjects have been suggested for further studies.

Keywords: Games of Chance, Responsible Gaming, Social Responsibility, At-risk Gambling, Problem Gambling, Youth Gambling.

* Hazine Müsteşarlığı Merkezi Finans ve İhale Birimi.

** Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, İşletme Bölümü

*** Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi, C. II, No.2, (Ekim 2009)

Giriş

Şans oyunları, hem genç hem de yetişkinler için bir “eğlence” aracı gibi görülebilir. Bu eğlence, kimi katılımcıların boş zamanlarını değerlendirmek ve biraz da heyecan yaşamak amacıyla başvurdukları bir yol iken kimileri içinse bağımlılık halini almış bir tür davranış bozukluğuna varabilmektedir. Dünya genelinde araştırmalar, bunun düzeyinin belirlenmesine çalışmaktadır. Gençlerin yetişkinlere oranla bu oyunlara katılımlarda kontrollerini sağlamakta daha çok sorun yaşadıkları ve çok daha kolay bağımlı hale geldikleri (Gupta ve Derevensky, 1997) ortaya çıkmıştır. Ayrıca, genç yaşlarda şans oyunlarına fazlaca ilgi gösterenlerin ilerleyen yaşlarda sorunlarla karşılaştığı (Fisher, 1993) ve bu oyunlara erken yaşta başlamanın sorunlu oyun oynamaya yönelik bir işaret olduğu (Jacobs, 1989) ifade edilmektedir. Bu araştırmalardan yola çıkarak, gençler arasında oluşabilecek sorunlara yönelik önlemlerin zamanında alınmamasının söz konusu kötü etkilerin er ya da geç ortaya çıkmasına neden olacağı söylenebilir.

Gençlerin davranış sorunlarının kökenleri aile içinde yaşanabilen sorunlardan kaynaklanabilir (Kargı ve Akman 2007: 34-36): Anlaşmazlık, fikir uyuşmazlığı vb nedenlerle iletişim çatışmaları (% 85) ya da psikolojik ve fiziksel şiddet gibi konular, aile içi çatışmalar, gençlerde “bağımlı” kişilik özellikleri sorunlarına yol açabilir. Şans oyunları sistemi elde ettiği gelirlerle, bu tür zayıflıkları kötüye kullanmak yerine; özellikle gidermek üzere önlemler almalı ve belki “aile içi etkileşimi” geliştirici projeleri desteklemeyi düşünebilmelidir. Ayrıca, kültürel ve sosyal kalkınmayı da gözetken biçimde, kentlerin bayındırlığını, “rekreasyon” alanları; toplumsal, kültürel ve sanatsal etkinlikler ile bireylerin spor, boş zaman geçirme ve dinlenme gereksinimlerini karşılayacak park ve benzeri donatıların gerçekleştirilmesinde (Seyyar ve Demir 2008: 124-127), doğal çevrenin korunmasında (Öktem 2008), temiz ve alternatif enerji uygulamalarının teşvikinde rol üstlenebilir.

Sosyal sorumluluk; her alanda olduğu gibi şans oyunları sektöründe de çok önemlidir. Şans oyunları sektöründe sosyal sorumluluk; toplumdaki bireylerin ve kurumların hem zarar görmemesi hem de yarar elde edebilmesi için bilinçli, doğru ve ahlaki bir yaklaşımın benimsenmesi olarak tanımlanabilir. Bu çalışmada, ilk olarak, şans oyunları politikasının gelişimi üzerinde durulmuş, izleyen başlıklarda, kurumların sosyal sorumluluk kavramına yaklaşımları değerlendirilmiştir. Sosyal sorumluluğa ilişkin uygulamaların eksikliği veya yetersizliğinden dolayı ortaya çıkabilen sorunlara değinilmiştir. Ülkemizde şans oyunları sektöründe sosyal so-

rumlulukla ilgili olarak kamusal alanda neler yapılabileceği, kuramsal ve uygulamadan sorunlar üzerine öneriler sunulmaya çalışılmıştır.

Şans Oyunlarında Sosyal Sorumluluk Geliştirilebilir mi?: Kamunun Yaklaşımı

Şans oyunlarının günden güne daha geniş bir alanda oynanması ve çeşitlenmesi uluslararası bir konudur. Hükümetler ve işletmeler “tatlı” paralar kazandığı sürece, şans oyunu türlerindeki çeşitlilik dünya genelinde artmaya devam edebilir. Ancak, sektörün sağladığı yüksek kârlılığın da doğal karşılandığı düşünülmemelidir. Toplum çıkarı gözeten oluşumlarla ve doğrudan şans oyunları karşıtı olan gruplar, bu oyunların toplum içinde gelişmesini durdurmak ve yeni türlerin pazara girmesini kısıtlamak için çaba gösterse de, çoğu başarıya ulaşamamaktadır. Bununla birlikte, birçok sosyal bilimci, şans oyunlarının genişlemesinden ortaya çıkacak maliyet ve sonuçların çok iyi değerlendirilerek, elde edilen bilgilerin muhtemel ekonomik ve sosyal kazançlarla karşılaştırılması gerektiğine inanmaktadır (Wiebe & Falkowski-Ham, 2003; Volberg ve Ark, 1999; NRC, 1999). Bu nedenle, şans oyunları, üzerinde uzlaşılması güç bir sosyal politika konusu halini almaktadır.

Mevcut sorunların yanı sıra, “internet tabanlı gazino, piyango, spor bahislerinin” yakın gelecekte artması ve ek sorunlara yol açması olasılığı yüksektir. Örneğin, Kuzey Amerika’da bir araştırma, internette şans oyunları oynayanların %42’den fazlasının “sorunlu oynayıcılar” grubunda yer aldığını saptamaktadır. Milyarlarca dolarlık büyük bir sanayi durumuna gelen bu pastadan pay alan hükümetlerin sorumluluğu, sorunları en aza indirmekten öte, vatandaşların çıkarlarını en iyi biçimde sağlamak yükümlülüğünün gereği olarak, “sorumlu oyun oynanmasını” sağlayan önlemleri de almaktır (Wood ve Williams 2007: 523). Yasal olarak şans oyunları oynama hakkı verilecekse; vatandaşların toplumsal, psikolojik, ekonomik sorunlara düşmemesine dikkat edilmesi, “sorunlu” oyun oynama sınırına gelmeden önce uyarı, internet tabanlı koruyucu ve tedavi edici kurumsal sistemlerin oluşturulması, “oyun oynama süresi, kredi sınırı ve erişim denetimi, riskli gruplara yönelik reklam ve tanıtımın sınırlandırılması” da gereklidir (Wood ve Williams 2007: 537-538).

Zenginden yoksula para aktarma aracı olarak görülerek “yasal” statüye kavuşturulmak istenen şans oyunları, birçok ülkede bir sanayi ve ticaret etkileşimi geliştirmekte, geçmişte “sapkın” bir davranış olarak görülen oyunlar “orta sınıf” tarafından kabul görmeye başlamakta, bu konuda kamusal süreçler oluşmakta,

gelirin vergilendirilmesi-dağıtımı-yerel ve genel yönetime gelir kaydedilmesi, hatta kamusal temel hizmetlerin yürütülmesinde bu gelirlere bağlı duruma gelinmesi, ticari işletmelerin “kazanç” için bu gelirlere gerek duyması, dahası, şans oyunları sanayinin, siyasal partileri ve seçimleri desteklemek üzere parasal kaynaklar sağlaması, toplumda kabul ve meşruiyetini artırıcı etki yapmaktadır (Volberg ve Wray 2007: 62-67, 77): Yalnızca kişisel boyutların sorunsalı çözümlenmeye yetmeyeceği, toplumsal koşullar ve koşullandırmaların da, araştırmalarda göz önünde bulundurulması önerilmektedir. Gençler arasında yaygınlaşan şans oyunları, “yoksunluğa, toplumsal ve ekonomik dışlanmışlığa, yetkisizliğe karşı hızlı bir öz-denetim ihtiyacı ve çözüm arayışı ya da maskeleyme” ihtiyacını yansıtabilir. Toplumsal psikolojik boyutların üzerinde durulması, toplumsal yapısal koşulların incelenmesi yerine bireye yönelinmesine neden olmaktadır. Neoliberal mali politikalarla, mülk sahiplerinin üzerindeki vergi yükünün azaltılması, ödünç verme kurallarının kaldırılması, tüketici kredi sınırlarının azaltılması, şans oyunlarının artması, yasallaşması ve kurumsallaşmasına yol açan ekonomik değişiklikleri getirmektedir. Kamu bütçe sorunlarına çözüm olarak görülen şans oyunları gelirleri, dar gelirli vatandaşın ödünç parayla oyuna katılmasıyla, “üst gelir gruplarına gelir aktarımı” aracına dönüşebilmektedir. “Sorunlu oyun oynamaya” karşı yasal değil de; sınırlı “klinik” müdahale sistemini eleştirenler; şans oyunları ve sorunlu oynamanın artmasıyla, refah açığının artacağını, toplumsal bir baskı aracına dönüşeceğini, konuttan eğitim, istihdam ve sağlığa eşitsizliklerin de çoğalacağını öngörmektedir (Volberg ve Wray 2007: 78-79).

Şans oyunlarını, bazı geleneksel ve dinsel görüşlere aykırı etik birer tartışma değil de; “toplumsal bir etkinlik” olarak gören, teknik ve ekonomik önceliklere göre düzenlemeyi tercih eden devletlerin sayısı artmaktadır. Liberal anlayışla, “toplumsal düzen ve uyuma öncelik veren tarafsız kamu müdahalesi, bireysel davranış ve mükemmel kamusal düzenlemeye odaklıdır; ancak devletin, yasallaştırdığı şans oyunlarının “sapkın” ve sorunlu davranışa yol açmadaki rolü tartışılmamakta, nasıl borsada artık herkes mali risk alabiliyorsa, “serbest” bırakmanın zayıf değil; güçlü devleti varsaydığı belirtilmektedir (Cosgrave ve Klassen 2001: 4-6, 8): Yine de, toplumsal ilişkileri de parasallaştıran kapitalist toplumda, “para tüketimine” dayalı şansla kazancın, sunduğu “üretken olmayan bir eğlence tarzıyla”; “sıkı çalışma, ödül ve liyakata” dayalı etiği tehdit ettiği de düşünülebilir. Bireysel varsayımlarla, vatandaşa istediğini vermek ve şans oyunlarına katılıp katılmamayı seçmesini bireye bırakmak da haklı görünebilir. Ancak, birçok Batılı ülkede, devlet denetimi ve rolü artmakta, neo-liberal ekonomik anlayışa ve serbest piyasa anlayışına ters uygulamalar olabilmekte, özel şirketler ve yardım kuruluşları piyangolarının geliri de kaybolmaktadır. Diğer bir eleştiri ise; “ideolojik olarak, risk kültürünün yaygınlaş-

ması ve riskin bireylere aktarılması, iş güvencesinin, güvenliğin ya da var olmanın risk altında olduğunun vurgulanmasının şans oyunları sayesinde gerçekleştirilmesi-dir". Liberalleşme ve şans oyunları gibi belirli kültürel etkinliklere ağırlık verilmesinin incelenmesiyle, artan küresel ekonomik ve toplumsal ilişkilerde, devletlerin karşılaştığı tehditlerin anlaşılmasının mümkün olduğu düşünülmektedir (Cosgrave ve Klassen 2001: 10, 13, 15).

Öte yandan, sosyal politikalar, genel olarak, ihtiyaçlara göre oluşturulur. Şans oyunları politikasının da şans oyunlarını oynatmayı azaltma ve yasaklama yönünde değil, ortaya çıkabilecek zararları azaltacak bir model üzerine kurulması önerilmektedir. Etkin bir sosyal politika, mevcut ideolojik, toplumsal ve politik şartları yansıtmalı ve aynı zamanda gelecekteki gelişmeler üzerinde de yönlendirici olmalıdır. Sosyal politikalarla, çok boyutlu bir bakış açısı belirlenmeli ve sosyal, sağlık, fiziksel, bireylerarası, çevresel ve psikolojik unsurları bir arada değerlendirilmelidir (Cowen ve Durlak, 2000).

Sosyal politikanın oluşturulmasındaki ilk adım, mevzuatın yürürlüğe konması ile ne denli uygulandığını denetleyecek ve toplum üzerinde şans oyunlarının etkisini izleyecek denetleyici kurumların kurulmasıdır. Bu tür denetleyici politikaların amacı, şans oyunlarına erişimi kısıtlayarak, gençlerin karşılaşacağı riskleri azaltmaktır. Ancak, oyun oynama yaşını ve fiyatları yükselterek gençleri caydırmayı amaçlayan politikaların etkin olabilmesi için bu politikaların çok geniş bir alanda uygulanması ve yasaların toplum tarafından kabul görmesi gerekmektedir. Mevzuat ve cezalarla ilgili olarak bayilerin, sorunlarla ilgili olarak da toplumun göstereceği vurdumduymazlık gençlerin kanuni yasaklara rağmen çok rahat bir şekilde oyunlara katılmalarına neden olabilir. Bu nedenle, sosyal politikaların içinde, mali fonlarla desteklenen ve uygulamaya yönelik yapıların oluşturulmasına önem verilmelidir. Bu yapılar, toplumun ve bayilerin bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi için çalışmalıdır.

Uluslararası alanda çok büyük önem arz eden, gençler arasında şans oyunlarına yönelik araştırmaların, aynı doğrultuda Türkiye’de gerçekleştirilemediği ileri sürülebilir. Bunun başlıca iki nedeni saptanabilir: Bilindiği gibi bu tür araştırmaların temeli anketlere dayanmaktadır. Söz konusu anketlerin yoğun ve düzenli bir şekilde uygulanabileceği yerler okullardır. Okullarda bu faaliyetin gerçekleştirilebilmesi de Milli Eğitim Bakanlığından alınacak izne tabidir. Ne var ki, Milli Eğitim Bakanlığı, şans oyunları, cinsel konular ve ilaç bağımlılığı ile ilgili soruların bulunduğu veya bu yönde ifadelerin yer aldığı araştırmalara izin vermemektedir. Bakanlık, bu araştırmalara izin verilmemesinin nedenini psikologların görüşleri

doğrultusunda ilgili konularda bilgisi ve ilgisi olmayan çocukların “akıllarının çelinmesi olasılığını engellemek” olarak ifade etmektedir. Reklam ve ilanların yaygın bulunduğu teknolojik ve açık bir çevrede böylesi bir yaklaşımın ne denli açıklanabilir olduğu ayrı bir tez konusudur. Ancak, Türkiye’de bu tür araştırmaların yapılmamasından dolayı bağımlılık aşamasındaki veya çoktan bağımlı hale gelmiş bireyler için en ufak bir destek sağlanamamaktadır. Yukarıda açıklanan sebebin dışında, araştırmalar için gerekli olan bir şans oyunları veritabanı bulunmamaktadır. Tamamen devlet kontrolü altında olduğunu gözlemlediğimiz şans oyunları sistemine erişmek ve bilgi toplamak da kolay değildir.

Toplumsal Kültürün Etkileri

Kültür, tanımı, içeriği, her ülkede etkileşimi ve yorumlanması güç bir konudur. Toplumsal kültürü ve kurumsal kültürü yorumlamaya çalışan çok sayıda araştırma, makale ve kitap bulunabilir. Yalın bir tanım vermek gerekirse, tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü veya muhakeme, zevk ve eleştirme yeteneklerinin öğrenim ve yaşantılar yoluyla geliştirilmiş olan biçimi (TDK, 1998) olarak tanımlanabilir.

Burada konumuz açısından kültür, genel olarak, toplumu oluşturan grupların ne yaptığı ile ilgili olup maddi ve manevi olmak üzere iki ana başlık altında toplanabilir (Benett, 2003). Maddi kültür; sanat, mimari, müzik, politika ve inanış sistemi gibi kimi gruplar tarafından ortaya çıkarılan sanatsal yapıtlara ve kurumların varlığına bağlıdır. Bu kurumların miktarı söz konusu toplumun tarihinin ne kadar geçmişe dayandığını ve ne kadar kültürlü olduklarını gösteren bir kanıttır Şans oyunları kültürüne dair yapılan araştırmalar özellikle de gazino türü oyunlarda etnik ve cinsiyet farklılıklarının oyunlara katılımlarda etken olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin kadınlar, şans oyunlarını sıkıntılarından uzaklaşmak için bir araç olarak yorumlarken erkekler daha çok bir sosyal faaliyet olarak görmektedir (AGI, 2006).

Herhangi bir toplumda şans oyunlarına yönelik üç çeşit kültürel yaklaşım bulunmaktadır (Bennett, 2003): Bunlardan ilki “gerçek odaklı” olup bireyler uygulamalı bilgilere değer verirler ve olasılık ile ilgilenirler. İkinci grup ise “kader odaklı” bir yaklaşıma sahiptir. Bireyler için şans söz konusudur. Her ne kadar olasılığı kabul etseler de bunu şans oyunlarına katılımlarında göz ardı ederler. Son olarak da “inanç odaklı” bir kültürden bahsedilebilir. Yaşanan tüm olayların bir

doğüstü güç tarafından kontrol edildiğine inanan bireyler gerçekleşen her şeyin bir nedeni olduğuna inanır. Her ne kadar toplumlar bu üç yaklaşımı da barındırıyor olsa da genel bir değerlendirme yapmak mümkündür. Örneğin Kuzey Amerikalılar ve Kuzey Avrupalılar belirgin bir şekilde gerçek odaklı bir kültüre sahiptirler. Oyun kazanmanın tamamıyla bir olasılık hesabı olduğunu düşünürler ve şans oyunlarına katılımı bir eğlence olarak görmektedirler. Öte yandan daha çok kader odaklı olan ve hayallerini kullanarak kaderlerine ulaşmak isteyen Güney Amerikalılar, Güney Avrupalılar ve birçok Asya ülkesi anlık şanslarını denemek için şans oyunları oynamaktadırlar. Şans oyunlarını kazanmanın bile doğüstü güçlerin bir takdiri olduğuna inanan Afrika'daki ve Büyük Okyanusta bulunan adalardaki topluluklar ise inanç odaklıdır. Ülkemizdeki etkileşimin boyutlarının ortaya konabilmesi için bu yönde de araştırmalara gereksinim duyulabilir.

Hukuksal Gelişim Örneği

Şans oyunları; bir hizmet olmakla beraber kendine has doğası içinde ekonomik bir faaliyettir. Kimi ülkelerde, *kamu yararını ve düzenini korumak* amacıyla şans oyunları yasaklanmış kimilerinde ise kanun koyucunun belirlediği sınırlar içinde bu oyunların oynatılmasına izin verilmiştir. Şans oyunlarının bu şekilde denetim altında tutulmasının nedeni, oyun oynama arzusunu sınırlamak, başka noktalara yönlendirmek veya en azından şans oyunlarını suç ortamının dışında tutmak ve toplumun ahlak yapısına zarar vermemektir. Bu nedenle, şans oyunları faaliyetlerini düzenleyen işletmeler, kanun koyucu tarafından belirlenen mevzuat çerçevesinde *toplumun yararı* için çalışmalıdırlar. Böylece, katılımcılardan toplanan paralarla toplum tarafından kabul görecektir makul yatırımlar gerçekleştirilmiş olacaktır. Bu yaklaşımın başarılı olması için sivil toplum örgütlerinin ve hukukî yapının etkin olması, toplumsal ve ekonomik istikrarın sağlanmış olması gerekmektedir. Aksi takdirde, şans oyunlarının sadece maddi getirisini dikkate alarak işletmelere tam serbesti sağlanması sosyal bozulmaya, suç oranlarında artışa ve toplumun bir kısmı için yoksullaşmaya neden olabilir. Yukarıda bahsedilen konulardan yola çıkan Avrupa Adalet Mahkemesi, Schindler ve Schindler Davasında, şans oyunlarının kendine özgü yapısı içinde ekonomik bir faaliyet olduğuna dair yaklaşımdan yola çıkarak aşağıdaki sonuçlara ulaşmıştır (EL, 2006):

- Avrupa Birliği üyesi ülkelerde şans oyunları faaliyetleri sınırlandırılmış ve hatta yasaklanmış olup bu faaliyetlerin özel kazanç kaynağı olmasına izin verilmemektedir.
- Şans oyunlarında elde edilecek hasılatın ve kazanılacak ikramiyenin çok yüksek miktarlarda olması nedeniyle, bu oyunlar yüksek oranda suç ve sahtekarlık riski içermektedir.

- Şans oyunları, bireylere ve topluma zarar verebilecek derecede bağımlılık yaratabilecek bir unsurdur.
- Şans oyunları, sosyal yardımlar, hayır işleri, spor ve kültür gibi alanlarda topluma fayda sağlayacak faaliyetler için önemli miktarda maddi katkı sağlayabilir.

Mahkeme, bu sonuçlardan yola çıkarak şans oyunlarının tek başına ekonomik bir faaliyet olmadığına karar vermiş ve tutanağın 61. Bölümünde, “her üye ülkenin kendine özgü toplumsal ve kültürel özellikleri ışığında, şans oyunlarını düzenlemesi” öngörülmüştür (Schindler ve Schindler Davası, 2006). Ülkemizdeki düzenlemelerin bir ölçüde Avrupa Birliği ile ilişkiler doğrultusunda biçim alıp almayacağını, ülkeye özgü koşulların etkisine bağlı olarak orta dönemli gelişmeler belirleyebilir.

Şans Oyunları Sektöründe Sosyal Sorumluluk

Şans oyunları sektöründeki her türlü faaliyet toplumu ve bireyleri doğrudan etkilemektedir. Bir hizmet sektörü olan şans oyunları pazarındaki işletmeler her ne kadar kâr amacı gütmek ve varlıklarını sürekli kılmak gibi doğal hedefleri olsa da; sosyal etkileri gözardı ederek yapılacak her türlü faaliyet bu işletmelerin de zarar görmesine ve hatta pazardan çekilmesine neden olabilir. Bu nedenle, hem işletmenin mali hedeflerini içeren hem de toplumsal değerlere önem veren bir dengenin (optimizasyonun) gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Böyle bir dengeli çözümün başarıya ulaşabilmesi için, gelecek dönemleri de içine alacak şekilde sosyal sorumluluklarını çok iyi belirlemelidir. Bu sorumlulukları şu ana başlıklar altında toplamak mümkündür (Ikaheimo, 2005): Katılımcılara karşı sorumluluk, topluma/kamuya karşı sorumluluk, iş ortaklarına karşı sorumluluk, işletme çalışanlarına karşı sorumluluk, çevreye karşı sorumluluk, mali sorumluluk.

İşletmeler, oyunların rastgeleliği ve kazanma olasılığı gibi konularda açık ve dürüst olmalıdır. İstenmeyen oyun alışkanlıkların edinilmemesi için gerekli her türlü bilgi basın ve internet gibi araçlarla katılımcılara ulaştırılmalı; bununla birlikte katılımcıların sorunlarını değerlendirecek “telefon yardım hatları” kurulmalıdır. Yine katılımcıların kontrol dışı oyun oynamalarını engellemek için mevzuatla da belirlenmiş belli sınırlamaların getirilmesi gerekmektedir. Bu sınırlamalar belli bir yaşın altındaki bireylere yönelik olabileceği gibi oynanabilecek üst sınırdaki oyun miktarını da içermektedir. Yeni oyunlar piyasaya sürülmeden önce risk analizleri yapılmalıdır. Sektördeki sosyal sorumluluğun bir diğer sınıflandırılması ise üç genel başlıkta yapılmıştır (Benett, 2003): *Şeffaflık, tazmin, sosyal değer*.

İşletmelerin topluma karşı sorumluluğu, öncelikle oyuna bağlı zararların etkin bir şekilde en aza indirilmesi ve hatta ortadan kaldırılmasıdır. Bunun için, kamu kurum ve kuruluşları ve diğer özel işletmelerle ortak çalışmalar düzenlemeli ve sürekli bir bilgi alışverişi gerçekleştirmelidir. Oyun oynama bozukluğu olan bireylere yönelik faaliyet gösteren gruplarla ve bu bireylerin yakınlarıyla doğrudan bağlantı kurulmalı ve bu kişilerin önerileri dikkate alınmalı ve tarafsız danışmanların görüşlerine başvurulmalıdır. Toplumsal alanda gerçekleştirilen şans oyunlarına ilişkin her türlü seminer ve çalışmalara bizzat katılmalıdır. İşletmeler misyonlarının en doğru şekilde gerçekleşebilmesi için çalışanlarını düzenli olarak bilgilendirmelidir. Yapılacak tek bir hatanın tüm işletmeyi zorda bırakacağı özellikle ifade edilmelidir (Solli, 2005).

Ayrıca, her türlü pazarlama ve reklam faaliyeti etik kurallar çerçevesinde gerçekleştirilmelidir. Reklam kampanyaları süresince anlaşılır ve sorumlu yaklaşımla şeffaflılığı ön planda tutmalı; oyunlara karşı aşırı eğilimli ve oyun bağımlısı bireylerin tedavisine ve yine bu oyunların neden olduğu sorunlara çözüm bulunmasına destek sağlamalı ve ortaya çıkan zararları bir şekilde tazmin etmelidir. Bununla birlikte, hayır işlerinde bulunarak sosyal değerlere katkı sağlamalıdır.

Şans oyunları işletmelerinin en büyük iş ortakları dağıtım kanalları olarak da adlandırılan bayilerdir. Bayiler, işletmelerin sosyal sorumluluklarını çok iyi bilmelidir. Bunun için, bayilere oyun bağımlılığı ve sorumlu oyun oynatma konularında, toplumsal duyarlılık geliştirici ve şans oyunları *oynayanların risk sınırını algılayan/değerlendirme yetisini artırıcı* temel eğitimler verilmeli, gerekli bilgi sağlanmalıdır. Bayiler özellikle mevzuatla belirlenen sınırlamaların uygulamasını etkin bir şekilde gerçekleştirmelidirler. Toplum gözünde şans oyunlarına duyulan güvenin sorgulanmasına neden olmamak üzere faaliyet göstermek zorunda olan işletmeler şu konulara öncelikle önem vermelidir (Otterlei, 2005): Etkileşenlerin (Arslan, 2005) taleplerini dengelemek, içsel ve dışsal amaç ve beklentileri aynı doğrultuya getirmek, işletme dışından gelen eleştirileri anlamak ve değerlendirmek, işletmenin saygınlığını artıracak faaliyetler gerçekleştirmek, şeffaf olmak ve risk oluşturan unsurları çok iyi analiz etmek.

Günümüzde şans oyunlarının oynatılması görüşünde olanlar da, bu oyunlarda suistimal riskini ifade etmektedir. Buna ek olarak, şans oyunları sektöründe sorumlu oyun oynatma ile ilgili olarak göstermiş oldukları profesyonel çabayı da hatırlatmaktadır. Ancak, şans oyunlarının oynatılmasına karşı olanlar ise şans

oyunları oynayanlardan bazılarının zarar görmesinden veya yakınmasından dolayı bu oyunların özünde yanlış olduğuna inanmaktadırlar (NGISC, 1999).

Sorumlu Oyun Oynatma (Responsible Gaming)

Sorun yaratacak oyun oynama söz konusu olduğunda hiçbir oyun türünün tamamıyla risk içermediğini söylemek mümkün değildir (Griffiths, 2004). Şans oyunları işletmeleri genel olarak değerlendirildiğinde diğer örgütlerden daha farklı değildirler. Başarılarını sürekli kılabilmeleri tamamıyla etkileşenlerinin güvenlerini elde etmelerine bağlıdır. Öte yandan, piyango ürünlerinin bireyler ve toplumlar için genel anlamda potansiyel bir tehlike oluşturduğu düşünüldüğü için her ülke piyango faaliyetlerini çok yakından takip ve kontrol etmektedir. Bu bağlamda, sosyal sorumluluklar ve piyangolar tarafından sorumlu oyun oynatmaya yönelik alınan önlemler birbirlerinden ayrılamaz bir biçimde bağlıdır. Piyangolar her geçen gün sorumlu oyun oynatma ile ilgili daha çok mesajlar vermekte olup toplumun her bireyini ve oyun oynatan bayileri sorumlu oyun ile ilgili olarak bilgilendirmek üzere sorumlu oyun oynatma programlarını faaliyete geçirmektedirler. Bu programlar sayesinde toplumsal bir bilincin oluşturulması yönünde adımlar atılmaktadır.

Piyango kuruluşları için sosyal sorumluluk, sorumlu oyun oynatma konusundan daha öte bir konudur; sorumlu olmaya yönelik temel ilkeler üzerine kurulu olmalıdır. Piyango kuruluşları da diğer işletmeler gibi kâr elde etmek amacıyla kurulmuşlardır. Etkileşenler, piyangolardan kâr elde etmelerini beklemekte ve bu doğrultuda kaynakların kullanılmasını talep etmektedirler. Ancak, güzel amaçlar için kâr elde etmeyi hedefleyen piyango kurumları ile etkileşenlerinin, toplumsal değerlerle aynı doğrultuda hareket etmeleri gerekmektedir. Bu açıdan, pazara yönelik sürekli ve ayrıntılı bir araştırma gerçekleştirilmelidir (Carinci, 2004).

Şans oyunları sektöründe, sosyal sorumluluğun en önemli unsuru, sorumlu oyun oynatma üzerine toplumu bilgilendiren ve kurumları bu şekilde yönlendiren yönetmelikler oluşturmaktadır. Kamusal düzenlemelerle; toplumun oyun oynama bağımlısı olmaması için özen gösterilmesi ve riskli katılımcı gruplarına destek sağlanması amaçlanmakta, şu konulara yer verilmektedir (Zikmund, 2005): Şans oyunları; kısa yoldan ve hızlı bir biçimde zenginleşme aracı değildir, imkânların sınırında veya üzerinde paralar yatırılmamalı, eğlence ve heyecan kontrol altında tutulmalı, ne kadar zaman ve para harcandığı daima göz önünde bulundurulmalı, yararları ve sakıncaları açısından çok iyi incelenmeli, kanunlara uyulmalı, yalnız-

ca yasal ve kuralları çok iyi açıklanmış olan oyunların oynanabileceği anımsanmalıdır.

Türkiye’de Sorumlu Oyun Oynatma: Yüksek Ciro Düşük Araştırma

Yaklaşık 6 milyar YTL’ye ulaşan cirosuyla, şans oyunları, hazine için çok ciddi bir para kaynağıdır. Ancak, bu kaynağın temelini oluşturan sektörü tanımlayan, sıkıntılarını ve eksiklerini belirleyen bir çalışmaya pek rastlanmamaktadır. Böylesi bir çalışmanın eksikliği; başarılı ve doğru bir devlet politikasının oluşmasını da engelleyebilir. Ne var ki, devlet kademelerinde, bu tür bir engelin mevcut olduğunun bilinip bilinmediği veya herhangi bir politikaya ihtiyaç duyulup duyulmadığı ayrı bir çalışma konusudur. Devletin belirleyeceği politikada, hem gelir kaybını en aza indirerek hem de toplumsal sorunların önüne geçerek pazarın doyum noktası ortaya konmalıdır. Şu an için, söz konusu koşullarda pazarın ne kadarının kullanılmakta olduğu bilinmemektedir. Bu belirsizlik, yasadışı oyunların oynatılması için ortam oluştursa hazinenin maddi kaybına da neden olabilir. Sorumlu oyun oynatma, kurumların tek başlarına başarabilecekleri bir konu değildir. Söz konusu kurumların, birer kamu kuruluşu olması nedeniyle, bürokratların makamlarını koruma güdüsünü bir yana bırakarak gerçekleri ortaya koyacak araştırmalara ön ayak olmaları gerekmekte; maliyet-fayda analizi sonuçları gösterilerek, olası sosyal kayıplar da dikkate alınmalıdır.

Gençlerin Korunması

On sekiz yaşını doldurmuş her Türk genci, her türlü yasal şans oyununu oynamakta serbesttir. Bu yaş sınırının korunması ve uygulanması çok önemlidir. Çünkü, riskli veya bağımlı oyun oynayan erişkinlerin büyük bir bölümü okul yıllarında da şans oyunları oynamakla ilgili sorunlar yaşayabilir. Bu nedenle, hem bayiler yaş sınırının altındaki gençlerin oyun oynamalarına izin vermemeli hem de kurumlar bayi denetimlerini düzenli ve sıkı bir şekilde gerçekleştirmelidir. Bu konuyla ilgili ilginç bir yaklaşımın paylaşılmasında yarar görülmektedir. Spor Toto Teşkilat Başkanlığı (STTB) tarafından düzenlenen İddaa oyununun oynatıldığı bayilerde “18 yaşından büyükler oynayabilir” şeklinde ifadeler bulunmaktadır. Bu ifade iki yönden yanlıştır. Birincisi, kanunen belirlenen konu, hangi yaşta kilerin oynayamayacağıdır. Bu önemlidir çünkü, olumlu bir cümlenin kullanılması reklam olarak değerlendirilebilir. İkincisi, bu cümleden on sekiz yaşındakilerin oynayamayacağı anlaşılmakta olup, böyle bir kanuni düzenleme bulunmamaktadır.

Oyunlara erişim, kurumların sorumlu oyun oynatma politikalarını belirlerken öncelikle değerlendirmesi gereken bir diğer konudur. Örneğin, şans oyunları oynatan bayilerin eğitim kurumlarına belli bir mesafeden daha yakın olmaması ve bunun mevzuata yerleştirilmesi kesinlikle gerekmektedir. Sanal ortam üzerinden bu oyunlara erişimin de, gerekli düzenlemeler yapılmadan ve denetim mekanizması oluşturulmadan mümkün kılınmaması gerekmektedir. Ne var ki, sanal ortam üzerinden oyunların oynatılması, hem de kamu kurumları tarafından bunun gerçekleştirilmesi teknolojiye “ayak uydurmak” olarak görülmekte ve yanlışlar hal- kasına bir yenisinin eklenmesine neden olmaktadır.

Son yıllara kadar, şans oyunları düzenleyen Milli Piyango İdaresi (MPİ), Spor Toto Teşkilat Başkanlığı (STTB) ve Türkiye Jokey Klubü (TJK) düzenli bir reklam çalışması içinde bulunmuyorlardı. Bunun başlıca nedeni, Başbakanlık tarafından yayınlanan genelgede bulunan reklam harcamalarının kısıtlanmış olmasıdır. Bu tutum, hedeflenmemiş veya düşünülmemiş iki tür sonucu beraberinde getirmiştir. Öncelikle, reklam faaliyetleri engellenerek, toplumun şans oyunlarına yönelmesinde artışın önüne geçilmiştir. Ancak, bu tavır, optimizasyon yaklaşımına uygun olmadığından hem yasadışı faaliyetlerin yayılmasına sebebiyet vermiş hem de devletin olası gelir kaybına yol açmıştır. Ne var ki, iyi niyetli bir yaklaşımla bu durum değerlendirildiğinde, belli standartlara henüz kavuşamamış olan denetim mekanizması, bu tür reklamların yayınlanma kurallarına uygunluğunu kontrol edememektedir. Bu tür reklamların yayınlanma biçimi, süresi ve zamanı toplumsal unsurlar dikkate alınarak düzenlenmelidir. Böylesi bir düzenleme yapılmadığı takdirde, özellikle genç nüfus aşırı oyun oynama sorunu ile karşı karşıya kalabilir.

Topluma Katkı-Zarar Dengesi

Sorumlu oyun oynatmanın bir diğer gereği ise elde edilen gelirlere sosyal faaliyetlere katkı sağlanmasıdır. Bu konuda MPİ, kamusal katkıları dışında, Milli Eğitim Bakanlığı ile ortak hareket ederek, okullar ve yurtlar inşa etmektedir. Şu ana kadar 29 okul ve yurt Türkiye genelinde ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde eğitim vermektedir. Bunların yanı sıra, kültür ve sanat alanlarında da sponsorlukları bulunan MPİ, 2009 yılında Avrupa Piyangolar Birliği Kongresini düzenleyecektir. 2005 yılında Roma’da yapılan oylama ile seçilen MPİ’nin bu fırsatı çok iyi şekilde değerlendirerek hem hükümete hem de topluma şans oyunlarının nasıl düzenlenmesi, izlenmesi ve denetlenmesi gerektiğini açıklama olanağı bulması ümit edilmektedir. Sorumlu oyun oynatmada başarıya ulaşmak için hizmet içi eğitimin ve çalışan-

ların kurumsal görevi kavramasının önemi büyüktür. Ancak, hiçbir kurumumuzda bu yönde bir çalışma bulunmamaktadır.

Şans oyunları katılımcıları gerek vatandaş, gerekse bir müşteri olarak değerlendirilebilmelidir. Bu aşama, “ülkemizde, tüketicinin korunmasının gelişimini” de gerektirmektedir (Özel, Öktem ve Özcan, 2007: 43-45). Oyunlarla ilgili her türlü sorunlarının ve sıkıntılarının çözüme kavuşturulması kurumların başlıca görevlerinden olması gerekmektedir. Hatta bu konuda bir adım öteye giderek tedaviye ihtiyaç duyan katılımcılara bu hizmetin de verilmesi önem arz etmektedir. Açıklık, şans oyunu düzenleyen kurumların en başta uygulaması ve uyması gereken bir konudur. Bu konu, oyunların nasıl oynanacağından, kurumların gelirlerine kadar her alanda olmalıdır. Çalışmanın hazırlanması sırasında bazı kurumların yıllık gelir-gider tablolarına ulaşmak mümkün olmamıştır. Küçük ayrıntılar gibi görünen bu noktalar, aslında kurumların konuya olan ilgisizliklerinden ya da başarı veya başarısızlıklarını gizlemeye çalışmalarından kaynaklanabilir.

Türkiye’de en kısa sürede sorumlu oyun oynatma ile ilgili ortak bir politika belirlenerek ya ülke dinamiklerine uygun ama uluslararası kabul görmüş uygulamalar geliştirilebilir ya da Dünya Piyangolar Birliği ve Avrupa Piyangolar Birliği tarafından yayınlanmış ilkeler benimsenebilir. Bu işlemlerin en kısa sürede tamamlanması, her şeyden önce toplumsal değerlerin ve dengelerin korunması ve geleceğin güvence altına alınması açısından çok önemlidir.

Toplumlar şans oyunlarını dışlarken, suça dönük faaliyetleri ve ahlaki değerleri göz önüne almışlardır. Şans oyunlarından elde edilen gelirin, bireyin çalışkanlık, eğitim ve kararlılığını kötü etkileyeceği düşünülmektedir. Günümüzde de ikilemler karşımıza çıkmaktadır: Hükümetler, vatandaşlarına refah düzeyinin daha iyi düzeylere gelmesi için çok çalışmalarını salık verirken; diğer taraftan da şans oyunlarına yönelik reklamlarda kolay yoldan zenginliğe ulaşma mesajlarına izin vermektedir.

Sosyal etkilerin belirlenmesinde yardımcı olacak güvenilir araştırmaların yeterli sayıda gerçekleştirilememiş olması elle tutulur bilgilerin elde edilememesine neden olmaktadır. Ancak, şu da gözlemlenebilen bir gerçektir ki, ülkemizde bireyler mutfak bütçesi için ayırdığı parayla şans oyunu oynamaktadır. Oysa ki, bu sektörde kullanılacak olan paranın tamamıyla eğlence için ayrılmış bütçeden karşılanması gerekmektedir. Bu yaklaşımlar ne yazık ki toplumumuzun temelini oluşturan ahlaki değerlerin zarar görmesine neden olabilir. Sonuç olarak karşımıza, riskli ve bağımlı oyun oynama ile ilgili sosyal maliyetler çıkmaktadır. Toplumsal bilincin artırılması,

bu mekanizmanın kurulmasındaki temeli oluşturmalıdır. Bu nedenle, katılımcıları bilgilendirici ilanların ve afişlerin hem oyun oynanan yerlerde hem de insanların her an görebilecekleri yerlerde bulunmasına özen gösterilmeli, bağımlı kişilerin nerele-re başvurabilecekleri yönünde bilgiler verilmelidir.

Düzenlemeye yönelik çalışmalar sırasında, gelişen teknolojinin ve ticari fir-kirlerin üzerinde de durulması önem taşır. Şu an için devlet kurumları tarafından işletiliyor olsa da muhtemel bir özelleştirme sonrasında ya da lisans verilmesi du-rumunda nelerin olabileceğinin çok iyi öngörülmesi gerekmektedir. Halka açık yer-lerde bulunan elektronik oyun makinelerine ulaşımın çok kolay olması nedeniyle birçok ülke getirisi ne olursa olsun, toplumsal sorunlara yol açabilecek olmasından ötürü bu tür makineleri yasaklamaktadır. Türkiye’de bu tür makineler henüz kurul-mamıştır ancak, bu konuda taviz vermeyen bir yaklaşım izlenmesi önemlidir.

Spor oyunları üzerine kurulu olan müşterek bahisler, sonuçların çok kısa sü-rede belirlenmesinden dolayı tercih edilir olmuşlardır. Özellikle gençler arasında çok tutulan bu oyunlarda yetersiz hukukî bir altyapının bulunması, şikeye dayanan sonuçların ortaya çıkmasıyla, dünya genelinde bir sorundur, anlaşmalı maçların ortaya çıkması, kimi spor faaliyetlerinde son yıllarda sık görülen arbedelere yol açabilir; düzenleme ve denetim alanındaki yetersizlikler giderilmelidir.

Denetim ve İzleme

Bir diğer önemli konu ise, şans oyunlarına yönelik düzenleme ve denetleme faaliyetlerinde bulunan görevlilerin, mevcut görevlerinden ayrıldıktan sonra en az bir yıl şans oyunları pazarındaki bir işletmede çalışmama şartının getirilmesidir. Bu şart, toplum içindeki güvenin sağlanması ve olası söylentilerin önüne geçilmesi açısından önemli bulunmaktadır. Tüm bu mekanizmanın oluşturulması sonrasında, kumarhanelerin açılmasına yönelik çalışmalara başlanarak turizm ülkesi olan Tür-kiye’nin bu kaynaklarını en iyi şekilde kullanmasına olanak sağlanabilir.

Uluslararası alanda, aşırı oyun oynamaktan, diğer bir deyişle bağımlılıktan kaynaklanan toplumsal sorunların daha ciddi boyutlara ulaşmaması ve mevcut du-rumun belirlenmesi için düzenli ve sürekli araştırmalar yapılmaktadır. Ülkemizde bu tür çalışmalara başlanabilmesi için hem yasal ortamın hazırlanması hem de mali kaynakların oluşturulması gerekmektedir. Yasal ortamın hazırlanması belli bir plan-la ve kısa dönemde sonlandırılabilir. Öte yandan, mali kaynak konusunda ise şans oyunlarından elde edilen gelirin belli bir yüzdesinden oluşacak bir fon ayrılabilir.

Sorunlu olanlarla ilgili olarak, hükümetin istikrarlı ve sorumlu bir politika belirlemesi gerekmektedir. Bunun içinde üst düzey bir kamu görevlisini görevlendirerek bu konuyla doğrudan ilgileyecek bir birimin oluşması sağlanabilir. Söz konusu birim, risk altındaki veya bağımlı kişilerin başvurularını değerlendirecek ve iyileştirici olanaklar sağlayacak bir yapı oluşturabilir. Hem kurulum hem de uygulama aşamasında, uluslararası deneyime sahip danışmanlardan veya kendi ülkelerinde bu konuda deneyime sahip kurum ve kuruluşlardan destek talep edilmelidir. Bu birim, gönüllü faaliyetlerde bulunan örgütlere mali ve lojistik destek de sağlayabilir.

Aşırı oyun oynama çabası içinde olan veya bağımlılığı açıkça ortaya çıkan katılımcıların oyun oynamalarına izin verilmemeli ve bu kişiler tedavi programlarına davet edilmelidir. Sorunlu oyun oynayan kişilerin, hasta ve davranış bozukluğuna sahip oldukları kabul edilmelidir. Bu nedenle, söz konusu kişilerin tedavi ve eğitimlerine ait giderler de orta dönemde sigorta kapsamına alınmalı ve özel sigorta şirketlerinin de bu yönde hareket etmeleri istenmelidir.

Şans oyunları oynatılan mekânların, bireyleri aşırı oyun oynamaya itmemesi için bazı önlemlerin alınması yararlı bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi, şans oyunlarının yoğun olarak oynatıldığı yerlere yakın noktalarda ATM makinelerinin kurulumuna izin vermemektir. Bu şekilde, katılımcıların anlık nakit ihtiyaçlarını karşılama isteklerinin önüne geçilmiş veya caydırıcılık yaratılmış olacaktır.

Şans oyunlarının oynatıldığı yerlerde onsekiz yaş altı gençlerin oyunlara katılımının engellenmesi için de belli başlı önlemler alınmalıdır. Bu tür mekânlarda erişkinlerin rahatlıkla görebileceği yerlerde kanuni sorumlulukları ve zorunlulukları duyurulmalıdır. Böylece, erişkin katılımcılar, çevrelerinde onsekiz yaş altı gençlerin oyun oynamaması yönünde sorumlulukları olduğunu hissedeceklerdir. İkinci bir önlem ise, çalışanların çok yönlü eğitime tabi tutularak yasal yaşın altındakilere hiçbir suretle oyun oynamalarına izin vermemeleri yönünde olmalıdır. Bunların dışında, çocuklara ilköğretimden başlamak üzere düzenli ve sürekli bir eğitimin verilmesi de sorunlu bir toplumun oluşmaması yönünde yardımcı olabilir.

Değerlendirilmesi gereken bir diğer konu, şans oyunları oynatılan yerlerde sağlanan iş olanakları ve kalitesidir. Uluslararası uygulamalar incelendiğinde, gazi-no oyunları için oluşturulan mekânlar dışındaki yerlerde iş kalitesinin ve ekonomik getirinin düşük olduğu gözükmektedir. Bu nedenle, özel bir mevzuat çerçevesinde faaliyet göstermesi gereken gazinolar dışındaki oyun mekânlarının çok sıklıkta kurulmasına izin verilmemelidir.

“Sanal Ortamda Oynatılan Talih Oyunları Hakkında Yönetmelik”

MPI tarafından, 26108 Sayılı Resmi Gazete’de 14 Mart 2006 tarihinde çıkarılmış ve Türkiye’de internet üzerinden oynatılan şans oyunlarının takip edilmesi amaçlanmıştır. Ancak, her kurumun aynı şekilde sorumluluk almaktan kaçınmasından ve kanuni bir gücün olmamasından dolayı bu yönetmeliğin ölü doğduğu söylenebilir. İnternet üzerinden oynatılan şans oyunlarının düzenlenmesi ve denetlenmesinde ilk adım bu faaliyetleri yürütecek bağımsız bir kurumun kanuni alt yapısının oluşturulması ve internet ile ilgili özel bir birimin oluşturulması gerekmektedir. Bu işlemleri takiben; internet servis sağlayıcılarını, kredi kartı sağlayıcılarını, para transfer kuruluşlarını, kablosuz iletişim sistemi kurucuları ve işletmenlerini, diğer dolaylı ve dolaysız internet üzerinden şans oyunlarına yönelik işlemleri gerçekleştirenleri denetim altında tutacak stratejiler belirlenmeli ve buna yönelik mevzuat oluşturulmalıdır. Mevzuatta, kredi kartı ile oynatılan oyunlarda kaybedilen tutarların kişinin borcuna dâhil edilmemesi gibi sert önlemler alınarak kurum ve kuruluşların sorumlulukları en üst düzeye çıkartılmalıdır. Yurt içinde atılacak bu adımların dışında uluslararası alanda da ortak çalışmalar ve uygulamalar üzerinde ciddi çabalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Sonuç

Sağlam bir altyapı oluşturulmaksızın açılan pazarlar, yasadışı yaklaşımları da içinde barındırabilmektedir. Öte yandan, bu pazarların ekonomik esaslara birebir bağlı kalınarak yönetilmesi söz konusu değildir. Yönetmelik kuralların en katı şekilde uygulanması sağlanmalıdır. Şans oyunları; aynı zamanda ülkeler için önemli bir gelir kaynağı, kimi ülkelerde “hazine” için vazgeçilmez unsurdur. Ancak, sadece maddi konuları dikkate alan ülkelerin toplumsal bazı sorunlarla karşılaşması kaçınılmazdır. Şans oyunları pazarındaki faaliyetler iki ana başlık altında düzenlenebilir:

1. Oyunların oynatılması ve
2. Piyasanın denetimi.

Son on yıla kadar, yüksek bir maddi getirisi olan bu pazarın işletilmesi devletlerin tekelindeydi. Ülkeler; sadece gerekli sistemi ve altyapıyı kurdurarak bu oyunları bizzat kendileri düzenlemekteydiler. Ancak, serbest piyasa akımı ile ortaya çıkan devletin işletmecilikten çekilmesi durumu, şans oyunları pazarında da etkili olmuş olacak ki, İngiltere, ABD, İtalya ve Yunanistan gibi ülkeler de özel sektörün bu alana girmesini sağlamıştır.

Bu çalışma ile şans oyunları sektörüne dünya genelinde çok önem verildiği, bu önemin hem maddi hem toplumsal unsurları içerdiği açıkça vurgulanmıştır. Sosyal sorumluluk bilincinin en üst düzeyde yerleşmesi için alınan kararlar ve çabalar üzerinde durulmuştur. Sorunlu oyun oynamaya yönelik uluslararası yaklaşımlara değinilmiş, gençlerin şans oyunlarına katılımları tartışılmıştır. Şans oyunları ile ilgili genel çerçeve ile bu sektördeki sosyal sorumluluk bilincinin gelişimine örneklerle değinilmiştir. Ülkemizdeki sosyal sorumluluk yaklaşımının daha iyi anlaşılması için şans oyunları düzenleyen kurumlar üzerine tartışmalar paylaşılmıştır. Ne var ki, kurumlarımızın toplumsal konular üzerinde yeterince durmadıkları ve uluslararası örneklerin gerisinde kaldıkları yargısına varılmıştır.

Son olarak, ülkemizde şans oyunları ve etkileriyle ilgili çalışmaların yok denecek kadar az olmasından dolayı öncü çalışmaların hazırlanarak; düzenleme, denetim, sorunlu oyun oynama, internet, kişiler ve mekânlar ile reklamlar üzerine öneriler geliştirilmesinin önemi vurgulanmalıdır. Bu öneriler ışığında, ne tür çalışmaların yapılabileceği dile getirilirse, geniş örneklem ve farklı gruplar üzerinde yapılacak çalışmalar gerçekleştirilebilir. Bu alanda yapılacak araştırmaların, toplum üzerindeki değişimleri ve etkileri ortaya çıkarmak ve izlemek açısından büyük önem taşıdığı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

AGI (2006) *Venus and Mars in the Casina, June 2001 News Archive*, Alberta Gaming Institute, <<http://www.abgaminginstitute.ualberta.ca/nav03.cfm?nav03=26645&nav02=29475&nav01=26038>>, (08.06.2006).

Arslan, M., (2005) *İş ve Meslek Ahlakı*, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Benett, M.J. (2003) *Gaming in Cultural Context: Socially Responsible Success in the New World Lottery Industry*, World Lottery Forum, Granada, İspanya.

Carıncı, J.M. (2004) “Beyond Responsible Gaming Programs”, *WLA Magazine*, 14, 22.

Cosgrave, Jim ve Klassen, T. R. (2001) “Gambling against the State: The Satae and The Legitimation of Gambling”, *Current Sociology*, 49: 1-16.

Cowen, E. L. & Durlak, J. A. (2000) “Social policy and prevention in mental health”, *Development and Psychopathology*, 12: 815–834.

EL (2006) “Social Role”, *European Lotteries*, <https://www.european-lotteries.org/communication/social_role.php>, (01.06.2006).

Fisher, S. (1993) “Gambling and Pathological Gambling in Adolescents”, *Journal of Gambling Studies*, 9 (3): 277-288.

Griffiths, M. (2004) “Fast, Faster, Fastest”, *WLA Magazine*, 14: 17.

Gupta, R. and Derevensky, J.L. (1997) “Familial and Social Influences On Juvenile Gambling”, *Journal of Gambling Studies*, 13.

Ikaheimo, R. (2005) “What is Corporate Social Responsibility”, *World Lottery Forum*, Malmo, Sweden.

Jacobs, D.F. (2000) “Juvenile Gambling in North America: An Analysis of Long Term Trends and Future Prospects”, *Journal of Gambling Studies*, 16: 119-151.

Kargı, E. ve Akman, B. (2007) “Üniversiteli Gençlerin Bakış Açısıyla Aile İçi Sorunlar”, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18, 1, Nisan: 31-38.

NGISC (1999) *National Gambling Impact Study Commission Report*, National Gambling Impact Study Commission, Discrete of Colombia, USA.

NRC (1999) *Pathologic Gambling: A Critical Review*, National Research Council, National Academy Press, Washington DC, USA.

OtterleI, H. O. (2005) "Social Responsibility and The Lottery Industry", *World Lottery Forum*, Malmo, Sweden.

Öktem, M. K. (2008) "Kamu Yönetimi İşbirliğinde Çevrenin Korunması", *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, Ekim: 56-79.

Özel, Ç., Öktem, M.K. ve Özcan, B.G. (2007) "Tüketici Hakları ve Toplumda Algılanışı: Hukuk ve Kamu Yönetimi Açısından Geçiş Süreci", (Ed. M. Babaoğul ve A. Şener) *Tüketici Yazıları I*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi TÜPADEM: 43-76.

Milli Piyango İdaresi (MPİ) (2006) "Sanal Ortamda Oynatılan Talih Oyunları Hakkında Yönetmelik", Resmi Gazete: 26108/ 14 Mart 2006.

Seyyar, A. ve Demir, O. (2008) *Katılımcılık ve Kalkınma Ekseninde Yerel Sosyal Politikalar*, Kent Araştırmaları Merkezi: İstanbul.

Schindler & Schindler Davası (2006) *Judgment of the Court of 24 March 1994*, Her Majesty's Customs and Excise v Gerhart Schindler and Jörg Schindler, High Court of Justice, Queen's Bench Division, United Kingdom, Case No: C-275/92, Document No: 61992J0275, <http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=61992J0275>, (31.05.2006).

Solli, G. (2005) "Programme for Responsible Gaming", *World Lottery Forum*, Malmo, Sweden.

TDK (1998) *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, 9. Baskı, Ankara.

Volberg, R.A. et al. (1999) *Gambling Impact and Behavior Study*, A Report to the National Gambling Impact Study Commission, Chicago.

Volberg ve, Rachel A. ve Wray, Matt (2007) “Legal Gambling and Problem Gambling as Mechanisms of Social Domination?:Some Considerations for Future Research”, *American Behavioral Scientist*, 51: 56-85.

Wiebe, J., Cox, B. & Falkowski-Ham, A. (2003) *Psychological and Social Factors Associated With Problem Gambling in Ontario: A One Year Follow- Up Study*, A Report to Ontario Problem Gambling Research Centre, Ontario.

Wood, Robert T. ve Williams, Robert J. (2007) “Problem Gambling on the Internet: Implications for the Internet Gambling Policy in North America”, *New Media & Society*, 9, 3: 520-542.

Zikmund, Z. (2005) *Sazka Adopts Ten Principles of Responsible Gaming*, Press Release, Praha.